

или manjoj mjeri, predana i civilizacija i kultura i umjetnost i nauka. Latinski se jezik u modernom društvu ne može i ne smije svesti na nivo Sanskrta. Latinski jezik nije ni klasni, ni rasistički ni reakcionarni. Svako društvo, svaki politički sistem može i treba da u njemu nađe dovoljno opravdanja da mu u svojem školskom režimu rezervira odgovarajuće mjesto.

Iz rada ovog kongresa moglo se jasno vidjeti da je položaj latinskog jezika u današnjem svijetu vrlo raznolik, a to je ujedno evidentan rezultat historijskih činjenica. Na temelju te očite stvarnosti potpisani je izišao svojom intervencijom na latinskom jeziku, u kojoj je istakao da u svim našim diskusijama o potrebi očuvanja latinskog jezika u današnjem svijetu treba voditi računa o historijskoj opravdanosti klasičnih jezika i općenito klasične kulture u svakoj pojedinoj naciji ili regiji. Latinski nam je jezik onoliko potreban, koliko je on utkan u historijsku zgradu svakog pojedinog kraja. To bi prema tome bio princip tretmana latinskog jezika u školskom sistemu modernog svijeta.

Kongres je bio opskrbljen modernim sredstvima simultanog prevodenja, pa se je na licu mjesta moglo doći do cijelog izlaganog materijala. A kroz kratko vrijeme izići će također u štampi i *Atti del Congresso*, koji se mogu naručiti na adresu: IPOTESI LATINA — casella postale 1908 — 16035 Rapallo — Italia.

U petak i subotu u 21.30 s. bio je organiziran zabavni program. U petak je održan koncert „I madrigalisti“, a u subotu dramski dijalog „Cuore senza fine“.

Ugodna mediteranska klima ovog romantičnog kraja kongresistima nije bila naklonjena.

Š. Šonje, Sarajevo.

STEPHEN BERTMAN, *The Conflict of Generation in Ancient Greece and Rome*
B. R. Grüner, Amsterdam 1976, 235 стр., 8°.

Прикажуванана книга е зборник кој опфаќа 14 статии, во кои се разгледуваат конфликти на генерациите низ еден долг период, започнувајќи од Хомерово време па сè до императорскиот Рим. Во неговото составување учествувале четринаесет автори, кои со своите прилози за јазот меѓу генерациите во одреден временски период и кај даден антички автор составиле едно комплетно дело, слично на мозаична композиција. Заслуга за ваквиот подбор на статии по оваа тема му припаѓа на издавачот S. Bertman, кој имајќи ја концепцијата на темата во една хронолошка целина, ја презел врз себе и организацијата на зборникот, поканувајќи на соработка повеќе автори — специјалисти за оваа материја. Самиот тој е и автор на една од статиите, на прологот и епилогот.

По прологот „Лицето на Janus“ од S. Bertman, следува како увод статијата на M. Reinhold „Генерацискиот јаз во антиката“, препечатена од *Proceedings of American Philosophical Society* 114 (1970) 347—365. Античка Грција и Рим се во центарот на вниманието на авторот, кој попатно дава осврт и на египетската, индиската и блискоисточните култури и општества, во чии средини речиси воопшто немало јаз меѓу генерациите. Што се однесува до конфликтот меѓу генерациите во античка Грција, авторот констатира дека, со извесни исклучоци, за целото времетраење на грчката цивилизација почитувањето на родителите било во основата на секое учење и било рамно на закон. Реакција на таквиот став настанала по Пелопонеската војна, но била брзо надмината, бидејќи во времето на Александар Велики и на хеленизамот генерацискиот конфликт бил речиси елиминиран. Потоа авторот го свртува своето внимание кон Рим и во таа средина го следи судирот помеѓу поколенијата. Во рим имало почитување кон родителите и постарите, што било условено помалку или повеќе од законите кои тогаш владееле и кои му дозволувале на таткото на семејството (*pater familias*) да има неограничено право врз сите членови што влегувале во неговиот состав. Ваквата ситуација се изменила со граѓанските војни кога односите меѓу генерациите се затегнале и довеле до први судири, за да достигнат кулминација во времето на Август, кога стариот морал сосема исчезнал и дегенерацијата и развратот царувале во Рим. Август со своите закони напра-

вил сè што можел за враќањето на *mos maiorum* и ребалансирањето на генерациските односи во што делумно, ако не во потполност, успеал. Проблемот на генерациските судири во републиканскиот Рим, што доаѓал во извесна мера и како резултат на неограничената власт на *pater familias*, се третира и во VIII и IX глава на зборникот, каде што авторите E. Segal и J. Plescia стојат на исто становиште и застапуваат исто мислење за причините на генерациските судири во републиканскиот Рим. Сметам за потребно да се нагласи дека уводната статија претставува едно потполно разработување на темата за генерациските судири во стара Грција и Рим, што неоспорно многу им помогнало на авторите кои подоцна ја обработувале оваа материја.

Во првата глава „Конфликт помеѓу младите и старите во Хомеровата Илијада“ авторот С. А. Quebач смета дека во Илијадата нема вистински генерациски конфликт, иако во неа настануваат судири помеѓу претставниците на старата и новата генерација, од кои по својата особеност се издвојуваат судирите помеѓу Нестор и Диомед како и меѓу Феникс и Ахил. Авторот заклучува дека и покрај тоа што младите ги почитуваат старите, нивното мислење, военото искуство и храброста, тие не донесуваат помалку мудри сопствени одлуки. Мошне интересна е забелешката на авторот на крајот од главата дека во Илијадата нема нова млада култура — нов систем, туку дека младите се приклонуваат кон обрасците на херојското општество — општеството на постарите. Во Илијадата единствено Ахил, со своето однесување, дава сериозна критика на посточекото општество.

Втората глава „Генерацискиот јаз во Ајсхиловиот Агамемнон“ донесува голем број конфликти помеѓу младите и старите. Авторот J. Freyman не останува само во рамките на „Агамемнон“ туку навлегува во судирот меѓу генерациите на Атрејевото семејство во целата трилогија: Атреј — Тиестовите деца, Агамемнон — Ифигенија и во нивните судбински конфликти.

„Конфликтот на моралните сваќања во Еврипидовиот Хиполит“ е наслов на статијата од F. Mench, кој застапува тврдење дека во трагедијата има два морала или две култури кои доаѓаат во судир: култура или морал на срамот на постарата и култура или морал на кривица на помладата генерација. Во тие рамки е сместен и судирот помеѓу Федра и Хиполит. Покрај т.н. централен судир во оваа трагедија, конфликтот меѓу генерациите се јавува и во односот Тесеј — Хиполит. Според авторот јазот што се јавува помеѓу Федра и Хиполит е повеќе јаз помеѓу култури, отколку јаз меѓу генерации, додека конфликтот помеѓу Тесеј и Хиполит е генерациски судир во класична форма — недоразбирање меѓу татко и син.

Во четвртата глава „Тепане на таткото во Аристофановите Облаци“ авторот K. Reckford го допрел токму оној период на Атина по Пелопонеската војна, кога старите вредности за почитување на родителите и постарите отстапуваат за сметка на новите учења и тенденции во воспитувањето на младите. Судирот меѓу генерациите во овој случај помеѓу Фидипид и Стресијад носи печат на политичките и социјални промени во образованието и културата што го создале раздорот помеѓу генерациите. Револуцијата во етиката, културата и воспитувањето довела до конфликт помеѓу таткото и синот и на крајот достигнува кулминација со тепањето на таткото. Авторот го поставил генерацискиот јаз на поширок план и не го гледа само од аспект на постпелопонеската Атина.

Во петтата глава „Конфликт меѓу генерациите кај Тукидид“ авторот F. Wasserman пред сè изнесува судири на политички план во делото на Тукидид, кои се всушност и генерациски, имајќи ги предвид разликите во возраста на политичките противници во Атина и Сиракуза.

Шестата глава „Генерациска борба кај Платон и Аристотел“, донесува генерациски конфликти со политичка позадина кои заземаат видно место во нивните дела. Според авторот L. Feuer за Платон генерациските борби биле базичен механизам за политички промени, додека за Аристотел генерациските конфликти доаѓале од различниот карактер на генерациите.

M. Valmuth во седмата глава „Жалбите на синовите“ го разгледува проблемот на незадоволството на синовите кон родителите преку митолошки примери изложени од Теокрит, Бакхилид, Овидиј и други антички автори.

Осмата глава „О tempora, о mos maiorum!“ го третира проблемот на конфликтот во ранорепубликанскиот Рим, односно генерациските судири извлечени од Плаутовите комедии. Авторот Е. Segal во дел од излагањето го допира истиот проблем што е третиран во уводот и во IX глава имено, односот на *pater familias* и отпорот на младите кон тие ставови, кои прераснуваат во генерациски конфликти во републиканскиот Рим.

„Patria potestas и римската револуција“ е насловот на IX глава во која авторот J. Plescia тврди дека индивидуалниот судир меѓу генерациите во нормално време прераснал во национален во времето на економската криза и културната револуција на доцната република и придонел за нејзината пропаст. Главата е поделена на три дела, од кои првиот, *patria potestas*, ја третира главно гореспомнатата проблематика од VIII глава и уводот; II дел римска револуција 134—27 ги опфаќа сите проблеми сврзани за тој период во римската историја, а во заклучокот се разгледува проблемот на популарите, *iuvenes audaces*, кои навистина биле феномен во бурните години на I век од ст. е. Авторот резимира дека економската криза во текот на културната револуција ги мобилизирала младите против правилата на старите и на таквите ставови тие одговариле со сила и насилство.

Со десетата глава; „Генерацискиот јаз кај Катул и во лирската поезија на Хоратиј“, авторот V. Вроеге нè воведува во лирскиот свет на Катул каде што се наоѓа место и за политичка инвектива и критика, во која се содржи генерацискиот конфликт. Иако е претставник на млада генерација, Катул ја смета неа за дегенерирана. Сепак неговото гледање кон минатото е комплексно. Од една страна тој со носталгија гледа на херојското време, од друга страна во минатото ги гледа истите елементи на современата дегенерација. Во поезијата на Хоратиј особено интересно е неговото тврдење дека возраста е од особено важност во интерпретацијата на погледите на генерацискиот јаз. Хоратиевото гледање на старата возраст во *Ars Poetica* е сосем негативно и песимистично. Најдобра илустрација за тоа е одата I 9 — всушност судир помеѓу младите и старите, *virenti canities*. Авторот смета дека генерацискиот конфликт кај Хоратиј е длабоко присутен и многустрано застапен на неговата поезија судејќи според големиот број примери на генерациски конфликти во неговото творештво.

„Генерацискиот јаз во V-та книга на Вергилијевата Енеида“ е насловот на еднаесеттата глава, која донесува генерациски судири во помали размери од оние во Илијадата. Авторот S. Bertman нè воведува во судирот на млади и стари карактери кај Вергилиј, кој од позитивен аспект гледа на старата генерација. Тој во устата на Ениј ги става зборовите дека силата на сегашноста и иднината зависи од почитта кон минатото, со што го изнесува својот став и гледање кон генерациските судири во кои тој, секогаш пасивен и побожен гледач, никогаш не учествувал.

Во дванаесеттата глава „Генерацискиот конфликт кај Персиј“ авторот Ph. Forsyth сликајќи го Персиј и неговото творештво, доаѓа до ист заклучок како и V. Вроеге во X-та глава за Катул и неговата поезија, со единствена разлика во нивното гледање кон минатото, што Катул се покажал многу порационален. Сепак, треба уште еднаш да се потенцира сличноста во гледањата и ставовите во поезијата на Катул и Персиј кои, иако живееле и создавале во различни временски периоди, сосема се блиски во мислењето за генерацискиот конфликт во Рим.

Во последната статија „Младите и старите во императорскиот Рим“, авторот V. Baldwin ги поставил релациите на возраста во кои се одвивала активноста на личноста во императорскиот Рим. Иако бил држава на татковици, во Рим шесетгодишната возраст се сметала за стара. Податок што го потврдува тоа е младата возраст на четири римски императори: Нерон, Комод, Елагабал и Александар Север. И покрај судирите кои биле одраз на разликите во возраста, помеѓу генерациите се задржале секогаш блиски контакти, а неспорна врска било образованието.

Со епиглот „Вулканско наследство“ авторот S. Bertman го завршува зборникот со констатацијата „дека како што вулканските ерупции предизви-

куваат промени, така младите со својата младешка сила придонеле да се дојде до промена на традициите“.

Зборникот претставува значаен придонес кон материјата која е овдека презентирана. Цитирајќи го на крајот авторот на најголемиот број статии во зборникот S. Vertman „дека ниедна генерација, колку и да е силна, не е во состојба трајно да го поседува светот“, повторно доаѓа до израз старата вистина за неминовните судири меѓу генерациите и за нивната трајна актуелност. Токму таа трајна актуелност на темата — генерационскиот конфликт — го прави зборникот секогаш современ, и интересен, што е само уште една причина за полесно наоѓање пат до читателот.

Елеонора Пејрова, Скопје.